

MISDADIG VERZET

Rotterdam, winter 2013. Dik aangekleed en een beetje gespannen fiets ik naar het centrum van de stad. Ik heb nog nooit een protestactie van een dierenrechtenorganisatie bijgewoond. Ik heb nooit die behoefte gevoeld. Meedoen met een collectief, een activistische beweging. Samen leuzen roepen, samen de vuist ballen, het is niets voor mij. Ik heb mijn vriendin slechts beloofd om even te komen kijken, maar dit alleen al roept weerstand in me op.

Ze heeft me op het hart gedrukt dat het er bij de Anti Dierproeven Coalitie (ADC) rustig aan toegaat. Het wordt een stilteprotest. Heel ingetogen. Ook het belang van vandaag heeft ze me duidelijk gemaakt. De spanning die zich bij het naderen van de locatie in me vastzet, zit hem voornamelijk in de types die ik verwacht aan te treffen. Dierenrechtenactivisten. Werkschuw tuig in zwarte kringloopkleding? Militante excentriekelingen en halfzachte types door elkaar, vervreemd van de maatschappij? Ik houd me maar vast aan de gedachte dat ten minste één persoon niet voldoet aan het cliché.

Ik zet mijn fiets naast een elektronikawinkel waar ik vroeger met vrienden naar cd's luisterde en loop het plein bij de Binnenweg op.

Het gewemel van winkelend publiek, dat hier anders tussen de hoge gebouwen kan weerkaatsen, heeft nu plaatsgemaakt voor geroezemoes. Betogers in rode overalls staan in het gelid. Geen leuzen, geen gebalde vuisten. Wel zwijgend, op gelijke afstand van elkaar, de neuzen in dezelfde richting.

Op gepaste afstand loop ik langs het ereveld. Het is een honderdtal. Nu pas zie ik dat eenieder staat opgesteld achter een groot, wihouten kruis. In hun handen een poster van een gekooid aapje. Op de rug van de overalls: AGAINST ANIMAL TESTING.

Op een steenworp van hier, in het proefdierlaboratorium van het Erasmus Medisch Centrum, schijnen duizenden naamloze dieren in kooitjes te leven en te sterven. Ze zijn gevangen of gefokt, geïnjecteerd, geïnfecteerd en worden vroeg of laat afgemaakt. Dierproeven zouden een onvermijdelijk kwaad zijn, zelfs een vanzelfsprekendheid. Ik speur gezichten af. Tussen de neutrale blikken één brede, stralende glimlach. Vanuit het midden van de voorste rij zwaait ze kort naar me, met een handje voor de borst. Ik zwaai terug. Ze wenkt me. Ik schud mijn hoofd. Wat verwacht ze nou? Dat ik in het blikveld van deze starrende menigte stap en de aandacht ga opeisen?

Met haar elleboog tikt ze haar buurvrouw aan, een tweede paar ogen richt zich op me. Weer gebaart ze dat ik moet komen. Ik voel me bekeken en moet wel in beweging komen. Even gedag zeggen en dan gauw weg. Ik knik naar haar burens, geef haar een kus.

‘Doe je mee?’

Iedereen heeft een eigen kruis, nergens is een lege plek te bekenen.

‘Waar moet ik dan staan?’

‘Naast mij.’ Ze wijst naar een kraampje. ‘Je kunt daar een overall halen. Vraag maar naar Robert en zeg maar dat ik je heb gestuurd.’

Ik ben niet gekomen voor een kraampje of voor een wake, ik ben gekomen voor haar. Niet om deel te nemen. We kennen elkaar pas een paar maanden. Zij was veganist, ik at vlees en ik was wat zij noemde een carnist. En een speciësiest. Ik discrimineerde op grond van soorten. Het was een wonder dat ze me leuk vond. Ik heb geluisterd naar haar pleidooien, en diep vanbinnen wist ik al wel dat ze ge-

lijk had. Ik beloofde me erin te verdiepen. In mijn eigen tempo. Maar slechts anderhalf uur was genoeg om mijn oude gedachtegoed op losse schroeven te zetten. Sinds het zien van de beelden uit *Earthlings*, een documentaire over het gebruik van dieren, loop ik rond met een knoop in mijn maag. Ook kijk ik rond met een andere blik. Ik weet nu hoe het echt zit, terwijl ik me nog altijd verbaas over mijn blinde vlek.

Hoe is het mogelijk dat ik het niet eerder zag? Hoe kan het dat ik niet afwist van een misdaad van deze omvang? En hoe kan het dat één journalistieke productie mij al in verwarring bracht? Ontelbare niet-menselijke wezens gebruikt als proefdier of productiedier: ineens komt het me voor als uiterst kwaadaardig. Nog maar een paar jaar geleden verliet ik de collegebanken met een heuse master. Ik bezat een hoge graad in het beschrijven en verklaren van criminaliteit. Maar in alle jaren tijdens mijn studie criminologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam roerde geen enkele hoogleraar het thema aan. De in aantallen gemeten grootste wandaad op aarde was als een zucht langs me heen gegaan.

Van achter het kraampje vertelt een jonge vrouw waar ADC voor staat. Onze omgang met dieren blootleggen, publiciteit genereren, dierenrechten afdwingen. Zonder een toon aan te slaan, spreekt ze woorden die nog vrij nieuw voor me zijn, maar toch vertrouwd aanvoelen. Er is geen principieel verschil, vindt zij, tussen mens en dier. We slaan onszelf op de borst, we voelen ons verheven, we zijn uniek. Maar geldt dit niet voor alle soorten? Eigenlijk bestaat de mens niet. Niet als unicum. We zijn een zoogdier. We behoren tot de orde van primaten.

Ik knik vagelijk met haar mee en begin mezelf in gedachten vragen te stellen. Wat geeft ons het recht om experimenten uit te voeren op voelende, intelligente wezens? Dat wij hen als minder zien? Een criterium dat in onze geschiedenis tot gruwelijkheden heeft geleid. Ze kijkt me recht aan, ze straalt, het is alsof ze mijn gedachten kan lezen. Moeten we er niet van uitgaan, zegt ze, dat ieder wezen pijn wil vermijden? Moeten we niet uitgaan van wat ons bindt?

Ik ben elf jaar, sta voor de klas op de basisschool en ik houd een spreekbeurt. Trots vertel ik over de F-117 Nighthawk bommenwerper. Na mij volgt een klasgenote. Ze toont foto's van honden en konijnen in kooitjes. Proefdieren. Haar spreekbeurt stelt mijn manhaftig verhaaltje in de schaduw. Ook de klas is er stil van. Knuffelbare dieren pijn doen. Dat doe je toch niet? En toen was het speelkwartier. Een schoolplein vol kinderen. Daaromheen geposteed, op strategische punten, meesters en juffen. Volwassenen, met de geruststellende houding dat zij dit al wisten en begrepen. Wij als kind hoefden daar niet over na te denken.

Dankzij het meisje wisten we het, maar we vergaten het weer.

De jonge vrouw van de ADC wijst naar een klembord op tafel.

'Als je ook vindt dat er iets moet veranderen, kun je onze petitie ondertekenen.'

Ik staar naar het formulier. De meeste dierproeven zijn overbodig. Ik snap dat ik geen bleek moet drinken, geen terpentinedampen moet snuiven en geen shampoo in mijn ogen moet smeren. Maar medicijnen? Om de werking van medicijnen te testen, zeggen ze bij ADC, zijn computers betrouwbaarder dan dierenlichamen. Is dat zo? Ik weet er te weinig van af.

Naast het formulier liggen pamfletten en brochures met quotes van denkers. Mahatma Gandhi. Arthur Schopenhauer. En natuurlijk Jeremy Bentham, de jurist en filosoof die tot vervelens toe tijdens mijn colleges is behandeld. Maar het citaat van hem dat me nu onder ogen komt, is op mijn universiteit nooit voorbijgekomen. Het is ook maar een voetnoot in zijn werk. De vraag is niet of dieren kunnen denken of praten, maar of ze kunnen lijden. Ik lees het een tweede keer. Zo simpel is het... Wat we ook van dieren denken te weten of menen te moeten vinden, hoe complex we het debat over dierproeven ook kunnen maken, ineens voel ik dat het antwoord simpel is. Geen enkel levend wezen hoeft te lijden voor mijn geluk. Ik vertrouw mijn gegevens en een slordige handtekening toe aan het formulier.

'Als je wilt, mag je een overall aantrekken.'

'Dat hoeft niet.'

Ze begint stapeltjes uitgestalde overalls in kratten te ordenen. Verderop staat de menigte nog achter de kruizen. Stilzwijgend verheffen ze hun stem, voor soorten die niet worden gehoord. De vastberadenheid raakt me plotseling. Mensen die ergens voor staan. Ze vormen maar een kleine minderheid, maar ze houden zich vast aan de gedachte dat elke passant die vandaag zijn pas inhoudt en heel even stilzwijgt de moeite waard is. Hoeveel stilvallende mensen hebben we nodig om de pijn verderop te laten stoppen?

Ik ben tegen martelexperimenten. Maar ik ben geen veganist. Onverwacht makkelijk kan ik vlees, waar ik altijd gek op ben geweest, al wel laten liggen. Maar mijn dagelijkse, grote bak magere kwark met krokante muesli en honing? Dat vreet ik bij het leven. Mijn vriendin heeft me wel ingewreven welke pijn aan zuivel en honing kleeft, maar het lukt me nog niet daar afscheid van te nemen. Is het niet huichelachtig om zo'n overall aan te trekken?

Mijn ogen dwalen tussen de overalls en het ereveld. Honderd man sterk. Of honderd plus één?

'Weet je, doe mij toch maar zo'n overall.'

Hinkend stap ik in de pijpen, hijs mezelf in de stof en sjoer hem over mijn winterjas heen. Ik heb er op dit moment nog geen weet van, maar het is eenzelfde overall die ik nog weleens vaker zal aantrekken. Ver weg van hier, ver van de grote stad.

*

Vier jaar later. Het is maart 2017, mijn vriendin en ik zitten aan de keukentafel. Vannacht is ze laat teruggekomen van een actie in het veld en ze vertelt honderduit. De operatie vond plaats ergens in het noorden van Gelderland, ze weet niet precies waar. Zij reed, en Robert, die het plan had bedacht, maar die zelf geen rijbewijs bezit, navigeerde. Zo geruisloos mogelijk bewogen ze met zijn vieren richting het erf. Dwars door een akker, gedekt door de sluier van de nacht. Het meest lichte briesje raasde door haar heen als een orkaan, elk brekend takje onder haar voeten voelde ze al dreunen in haar lichaam. Zij en een ander teamlid verspreidden zich, positioneerden zich op strategische punten. Ze klom op een stapel stobalen, had goed zicht op stal en woonhuis. Via de portofoon gaf ze groen licht,

waarna de twee andere teamleden de stal binnenwandelden. En toen werd het stil.

In de jaren na het stilteprotest in Rotterdam ben ook ik een steentje gaan bijdragen aan de strijd, een strijd die niet langer wordt gevoerd onder de vlag van ADC, maar van haar opvolger Animal Rights. Een organisatie die zich niet alleen inzet voor proefdieren, maar voor elk dier. Niet alleen met wakes en grootschalige demonstraties, maar ook met inspecties van stallen en verstoringen van de jacht. En terwijl ik aansluiting probeer te houden bij de snelle wereld van mijn vriendin, is zij alweer een stap verder. Ze wil meer. Ze doet meer.

Ze wil bij de stallen zijn, daar waar de dieren zijn, hoezeer ze er ook tegen opziet om zo dicht bij het leed zelf te komen. Ze vertelt hoe het was om op de uitkijk te staan, hoe ze waakte over de veiligheid van haar vrienden daarbinnen. Ze luisterde naar de gesmoorde geluiden uit de stal. Maar dat wat zij liever niet met eigen ogen wilde zien, krioelde in gedachten alsnog aan haar voeten. Binnen, op beton, golfde een kamerbreed tapijt. Van voor tot achter en van links naar rechts bobbelde een goor, grijs kleed, opgetrokken uit armzalige veertjes en kale pennen, waaruit verdwaasde kopjes omhoogstaken. Zieke, halfdode dieren. Zombiedieren. In elkaar gedoken, de veertjes opgezet.

Waarom ze het deed? Het betogen op straat vraagt om engelen-geduld. En wat heeft een eendje in een stal daaraan? Ze wilde meer doen. Balancerend op de grens van de wet, en soms daaroverheen, is ze nu van het rechte pad geweken, en een kronkelig zijpad ingeslagen. En het smaakt naar meer. Ze is van plan om vaker met een klein team in het holst van de nacht openstaande veestallen binnen te lopen. Beeldmateriaal schieten, zieke dieren meenemen, om ze naar de dierenarts te brengen en ze alsnog een dierwaardig bestaan te geven.

Mag dat? Of moet het? De criminoloog in mij wikt en weegt.

Midden in de nacht, vertelt ze, na eindeloos lang wachten, sloeg de vermoeidheid toe. Haar aandacht verslaptte. Haar ogen volgden een vos, die ten tonele was verschenen. Met haar pluimstaart sierlijk waaierend in de lucht struinde ze langs de stobalen, haar neus achter-

na. Ze rook eend. Maar even geruisloos als de vos kwam, verdween die weer. Het beeld van de stallen en het terrein was weer even monotoon als ervoor, totdat in het woonhuis een hels licht ontstak, en de vlakke in vuur en vlam stond. Ze drukte de knop van de portofoon in en fluisterde iets, een onheilspellende stilte volgde. Blijven zitten? Blijven opletten. Geen achterdeur die openwaaide, geen beweging. De seconden tikten tergend langzaam voorbij.

Het licht doofde. Loos alarm.

Ze schiet in de lach. De slaapdronken veehouder zal nooit te weten komen dat zijn nachtelijk bezoekje aan de wc bepaalde mensen de stuipen op het lijf heeft gejaagd. En dat hij nu een paar eendjes lichter is. Op de tienduizenden. Na een kort bezoek aan de dierenarts zijn ze ondergebracht bij lieve, zorgzame mensen, met een tuin en een vijver, waarin ze kunnen leven naar hun eigen aard. Ze zullen niet eindigen als vlees en dons, maar zienderogen opkalefateren en nog jarenlang met hun ogen knippen in de zon.

Het verhaal tovert een lach op mijn gezicht, tegelijk doet het me fronzen. Hoe rechtvaardig de hele actie ook aanvoelt, het is en blijft een strafbare handeling. De wet en de jurisprudentie zijn helder. Volgens de Wet dieren zijn deze eendjes geen dingen. Geen rollen wc-papier. Of ze nu door een boer gehouden worden of niet, los van hun gebruik door de mens wordt wettelijk erkend dat ze wezens met gevoel zijn. Ze hebben een zogeheten 'intrinsieke waarde', een eigen waarde. Ze hebben recht op vrije toegang tot vers water en voedsel, ze moeten vrij zijn van ongemak, pijn, verwonding, ziekte, angst en stress en ze moeten vrij zijn om normaal gedrag te vertonen. De boer van wie mijn vriendin een stal heeft bezocht, trekt zich van deze wet weinig aan. Dit neemt niet weg dat deze eendjes zijn bezit zijn en zonder toestemming zijn weggenomen. Als mijn vriendin en haar team zouden zijn betrapt en opgepakt, zou een rechter hen veroordelen voor huisvredebreuk of diefstal, nadat media hen al hadden afgeschilderd als extremisten. Misschien zelfs als terroristen.

Zo ging het een tijdje geleden ook in een proces tegen de bevrijders van zes beagles uit een proefdierfokkerij, nadat zij zich vrijwillig bij de politie hadden gemeld. De daders kregen vijftig uur taakstraf en moesten drieduizend euro schadevergoeding betalen. Het

is een misdrijf om honden, die in het verkeerde nestje zijn geboren, te behoeden voor mishandeling en een vroegtijdige dood. Wat als diezelfde honden na de proefdierenfok terecht waren gekomen in een liefdevolle omgeving van een gezin, maar alsnog werden teruggehaald en voor het oorspronkelijke doel werden gebruikt? Was dat dan strafbaar? Het publiek zou het wel weten. Dat is misdadig. Pervers. Het Malieveld zou worden omgeploegd, proefdierenlabs massaal bezet, het parlamentsgebouw bestormd.

Wat is misdadig? Alleen wat strafbaar is gesteld? Of vallen hier ook schadelijke gedragingen onder die niet alleen mensen tot slachtoffer maken, maar ook planten, dieren, ecosystemen en toekomstige generaties? De industriële landbouw – de bio-industrie – is een van de belangrijkste aanstichters van klimaatverandering en verantwoordelijk voor milieuvervuiling, gezondheidsschade, ontbossing, biodiversiteitsverlies, antimicrobiële resistentie, pandemieën, massa-extinctie. Allemaal schadelijke gevolgen van gedragingen die niet zijn gecriminaliseerd, maar genormaliseerd. Omdat we het massaal eten van dieren nu eenmaal als gewoon beschouwen. Omdat er economische en politieke belangen mee zijn gemoeid. De bio-industrie is *awful, but lawful*.

Wat we eten is een vrije keuze, zeggen ze. Maar is dit echt zo? Eindigt de vrijheid van onze keuze niet waar deze de ander schade toebrengt? Directe schade, aan uitgebuite dieren. Indirecte schade, aan alle andere aardbewoners. En wat kan ik daar dan aan doen? Ik kan van dit schadelijke systeem alleen nog het hoognodige nemen door plantaardig te gaan leven. Is dit genoeg? Is passief verzet genoeg tegenover de macht van de bio-industrie?

Alles heeft een kantelpunt. In de natuur, in de samenleving, in mijn hoofd. Mijn gedachte is als een zaadje. In de donkere ondergrond van mijn geest begint het al te gisten. De gedachte ontkiemt. Zonder woorden geen daden. Zonder beelden als die van mijn vriendin geen inzichten. Terwijl mijn idee nog woekert in de duisternis, en wortel schiet, merk ik dat ik als vanzelf tot handelen word aangespoord. Ondergronds handelen. Strafbaar maar rechtvaardig. Ik sta op het punt om mijn licht op te steken en mijn ogen eens goed

de kost te geven. Om de blinde carnist, die ik ook ooit was, te informeren over de gevolgen van zijn handelen. Ik zal mij confronteren met de werkelijkheid. Zelfs als het misdadig is.

*

‘Zet daar maar neer,’ zegt Robert.

Een halfjaar later, november 2017. We staan op een verlaten parkeerplaats aan de rand van een donker bos, ergens in Noord-Brabant. Waar we ons precies bevinden, weet ik niet, en dat is volgens Robert ook niet nodig. Hoe minder ik weet, hoe beter. Naast me, in de auto, trekt hij zijn muts over zijn gladgeschoren hoofd. Hij ritst zijn zwarte jas dicht.

‘Ben je er klaar voor?’

‘Heb jij mijn muts gezien?’

‘Had je hem wel meegenomen?’

‘Hij moet hier ergens liggen.’

Het maanlicht dat van achter bladerloze takken op het dashboard valt, is te zwak om goed te zien. Ik tast de bestuurdersstoel af, de vloer en de achterbank en vervloek mijn slordigheid. Ik ben het zat en verschuif het knopje van de interieurverlichting.

‘Gast! Niet doen!’

In de paar tellen dat het zwakke lichtje brandt, neem ik tussen de bestuurdersstoel en de handrem de muts waar, maar ook de irritatie op Roberts gezicht. Wie kan ons nou zien? De nachtdieren? En wat als een passant of de boer zelf het lichtje heeft gezien? Dan doen wij niks verkeerd. Nog niet. Ik trek de muts over mijn hoofd.

‘Je moet voorzichtig zijn.’

De stilte is ongemakkelijk.

‘Zoiets moet je de volgende keer echt niet meer doen.’

De woorden klinken me betuttelend in de oren. De neiging om mezelf te verdedigen borrelt op, maar de man die ze uitspreekt, weet waar hij het over heeft. Robert, misschien wel de meest ervaren dierenrechtenactivist van Nederland, is een professional. Er is geen excuus voor slordigheid. Nooit. Zonder verder te kibbelen stappen we uit.

Ik tast de handgreep af, op zoek naar het gat om het oude autootje

met de sleutel te vergrendelen. Beter dan een moderne auto, die met de schreeuwerige opflakking van alarmlichten de vergrendeling bevestigt en de hele omgeving attendeert op onze aanwezigheid. We beginnen een eerste, onbeschut akkerveld over te steken. Een tweede veld volgt. Boven ons raken de wolken aan de hemel op drift, diffuus maanlicht verandert langzaam in een hels zoeklicht. Bij de derde open vlakte kijk ik achterom. Ik vraag me af of we de auto niet iets dichterbij hadden moeten parkeren.

Wanneer de contouren van een veestal opdoemen, neemt de beschutting toe, maar ook het aantal hindernissen. Houtwallen, brede sloten, bouwhekken. We gaan een terrein wederrechtelijk betreden. Een stal in sluipen is strafbaar. We gaan ons niet eens iets wederrechtelijk toe-eigenen, maar hierop staat al gevangenisstraf. Dit is een misdrijf. Bij de dierenambulance, waar ik sinds een paar jaar werk, bevrijd ik ook hulpeloze dieren, uit de meest benarde posities. Dat is rechtmatig. Het is zelfs een wettelijke plicht om dieren in nood hulp te verlenen. Maar waar omstanders me doorgaans aanmoedigen of toesnellen om te helpen, zouden diezelfde mensen me nu veroordelen. Mensen die zichzelf dierenvriend noemen.

Onze vingers haken achter de koude mazen van een metalen hekwerk, het biedt net genoeg houvast om niet weg te zakken in de blubber en op afstand te blijven van een slootje. Wanneer de afzetting verder van het water af staat, zigzaggen we ineengedoken van de beschutting van de ene boom naar de andere, totdat we bij een oude varkensstal staan.

We staan tegen de staldeur aan. Normaal gesproken slapen de dieren nu. Maar achter de deur klinkt geluid. Ritmische slagen van metaal op metaal. Of is het mijn hart dat zo tekeergaat? Met grote ogen staar ik in de twee gaten van Roberts bivakmuts.

‘Alsof iemand met een hamer slaat,’ fluistert hij.

Ik kijk weer naar de grond, probeer het geluid te plaatsen. De strakke regelmaat duidt op iets onnatuurlijks, iets mechanisch.

‘Het klinkt meer als een machine.’

‘Ik denk dat er mensen binnen zijn.’

Ik kijk om me heen, verken de omgeving, op zoek naar vluchtrou-

tes. Op tien meter afstand staat een werfcontainer. Ideaal om achter te schuilen, mocht het ineens nodig zijn.

Door een kiertje van de deur valt een strookje licht op de grond. Nog eens spits ik mijn oren. Geen gestommel. Geen gemompel. Geen enkel teken van menselijke activiteit. Waarom brandt dan het licht? Is iemand op een stoel in slaap gevallen? Mijn klamme hand ligt op de klink, het lijkt me onverstandig om de deur verder open te duwen. Het zal een lichtbaken onthullen dat van grote afstand te zien zal zijn, maar voordat ik dit goed heb overwogen, heeft de nieuwsgierigheid het van me gewonnen.

Ik sta in de deuropening. Wat is dit? Ben ik zo’n domme dierenactivist die niet weet welke apparatuur nodig is om een varkensstal laten draaien? Overal knipperlichtjes en metertjes. De ruimte is volledig volgebouwd met hoogwaardige, technische apparatuur. Een *war room*.

‘Is dit om de luchtkwaliteit te regelen of zo?’

Robert werpt een blik over mijn schouder. ‘Dat ziet er heel anders uit.’

‘Maar wat is het dan?’

‘Geen idee. Zoiets heb ik ook nog nooit gezien.’

Het is me bekend dat steeds meer noodlijdende boeren slachtoffer zijn van drugscriminelen. Onder valse voorwendselen zijn ze misleid of gewoon geïntimideerd en afgeperst. Het meest veedichte landje ter wereld is niet alleen de slager en mestvaalt, maar ook het synthetische drugslab van Europa. Zou dit er één zijn? Ik zie de nieuwskop al voor me.

INSLUIPENDE DIERENACTIVISTEN DOEN BIJZONDERE VONDST

‘Gaan we naar binnen?’

‘Ik vertrouw het niet.’

We kunnen toch even snel kijken, denk ik nog. Anders is alle moeite voor niets geweest. Maar onverrichter zake keren we huiswaarts. Het kilometerteltje trilt, kruipt over de wijzerplaat, doet wanneer we de snelweg bereiken zijn best om de honderddertig aan te wijzen. Wegwezen hier. Adrenaline maakt langzaam plaats voor melatonine, mijn ogen zijn zwaar en vochtig. Wat precies in de zogenaamde varkensstal plaatsvond, zullen we nooit weten. We zullen de volgende